

ŠEIMOS ANTROPOLOGIJA – nagrinėja santuokos tipus, šeimos konstruktus, giminių sistemas, incesto draudimus bei su šiomis kategorijomis susijusius ekonominius, socialinius, politinius, genderinius reiškinius. Skiriamos tokios pagrindinės santuokos formos: monogamija (santuoka su vienu sutuoktiniu visam gyvenimui), serijinė monogamija (po skyryb ar santuokinio mirties leidžiama susituokti pakartotinai su vienu asmeniu), poligamija (santuoka su daugiau kaip vienu sutuoktiniu vienu metu). Poligamija skirstoma poliginij (santuoka su keliomis žmonėmis vienu metu) ir poliandrij (santuoka su keliais vyrais vienu metu). Santuokos formą dažniausiai reguliuoja tradicija, bažnyčia, sitikinimai, ekonominiai santykiai, politinė ir demografinė situacija. Pavyzdžiui, poliandrija (daugvyrstis) paplinta esant skurdiui ypatingai medžiotoj ar klajoklių gentyse, kur keliems vyrams lengviau rasti viena žmona ir gausiau burti vaikų. Poliandrija taip pat yra **matrifokalio namelio**, kuris gimsta šeimos nepastovumo, pagrindas. Matrifokalio šeimoje viena moteris gali turėti keletą meilužių vienu metu, auginti jų vaikus bei reikalauti finansinio aprūpinimo iš vaikų tėvų. Matrifokalumas sukelia socialines problemas (dažniausiai skurdas), o taip pat vis didėjantis visuomenės susvetimėjimas. Poliandrija ir matrifokalumas palyginus sparčiau plinta ir išsivysčiusiose šalyse, kai turtingos ir nepriklausomos moterys vienu metu ar paeiliui turi keletą meilužių ir susilaukia nuo jų vaikų. Poliginij (daugžmonystė) pateisinamai kurios religijos (islamą), poliandrija dažniausiai yra nutylimas, valstybės ignoruojamas ir moterų teises pažeidžiantis santykis, atsirandantis skurdo.

Šeimos antropologija taip pat nagrinėja santuokos tikslumą, ekonomines, socialines, politines santuokos prielaidas ir susijusius papročius, giminių tipus ir jų kaitą. Priklausomai nuo to, kas yra laikoma šeima tiesiogiai priklauso ekonominiai, politiniai santykiai, homoseksuali santuokų galimybė. Dažniausiai santuoka priklauso nuo turtingumo, valdžios santykių, „kraujo“ grynumo, identiteto, kilmės. Kilmė yra tik jimas tam tikrais, giminių ryšiais perduodamais charakterio, socialinio elgesio, protingumo, kultūringumo, valdžios bruožais. Štai kodėl kilmės teorijos vairiai pateisina rasinius, eksploatacinius, luominis, kastų ir kt. segregacijos principus. Daugelis atskirties ir segregacijos mechanizmai aiškinami biologine, „kraujo“ mistika. Šiandien neretai atsisakoma kraujo ryšio (*consanguine*) principo, jį pakeičiant DNR ryšio idėja, kurios diskriminacinis turinys ir etnocentrisnis pobūdis išlieka analogiškas. Kilmės pagrindu vykdoma diskriminacija yra kartu ir socialinio struktūravimo (genai, kastis, klanai) prielaida. Turint omenyje, kad šeima yra vienas svarbiausių pirminių ir antrinių socializacijos faktorių, kur formuojami būsimi individo elgesio modeliai, jo lojalumas socialinėms struktūroms, kilmės motyvas gyja plačiai politinė, klasinė reikšmė.

Kilmės tvarkai palaikyti laikomasi tam tikrų taisyklių. Jei remiamasi abiem gimdytojais, šios taisyklės vadinamos kognatinėmis (*cognatic descent rules*), o jei vienu iš tėvų, vadinamos vienalinijinėmis (*unilinear*) taisyklėmis. Tradiciškai skiriama nuklearinė, išplatinė ir nepilna šeima bei su tuo susiję socialiniai klausimai. Nuklearinė šeima sudaro vyras, žmona ir vaikai. Tačiau taip pat galima nuklearinė šeima kai vienas vyras turi keletą žmonių arba, rečiau, kai vienai moteriai leidžiama būti santuokoje su keliais vyrais. Šeima yra giminių sąskaitavimo pagrindas. Giminių yra eminė, kultūriškai susiklosčiusi voka, kuri tiesiogiai nepriklauso nuo biologinės sueities, o yra socialinės, ekonominės tvarkos principas. Tradiciškai giminiškumas yra skaituojamas pagal tėvus (patrilinijinė ir matrilinejinė tradicijos) arba pagal santuoką (kartais vadinama „svainyste“). Gali būti laikomasi abiejų tradicijų kai tuokiamasi vieno klanu ar keliu genais ribose (pvz., cirkuliarinis tuokimasis). Mišrus (tėvų ir svainių) linijinis puoselėjimas išsaugant luominį principą buvo plačiai paplitęs Europoje iki pat Didžiosios Prancūzijos Revoliucijos bei lieka reikšmingas vadinamuose „kilmingųjų“ luomuose ir šiandien. Giminių ryšiai kiekvienoje visuomenėje palaikomi priklausomai nuo tradicijos ir politinės santvarkos. Kuo stipresni klaniniai (skiriami

patriklanai ir matriklanai bei apibr žiamas j artumo s lygos) arba luominiai ryšiai, tuo platesn ar gilesn giminyt skai iuojama. Liberali visuomen apsiriboja artimiausia t v , seser , kartais pusseseri /pusbroli giminyte. Giminyt s plo io ir gylio skai iavimo mastas lemia ir teisinius santykius visuomen je užimant vairias atsakingas valstybines pareigas: apribojant arba priešingai, galinant posto už mim . Politin s antropologijos studijos apr pia ir šiuolaikin visuomen , kur giminyt s principai vaidina svarbi rol aiškinant galios teis tum . Liberali visuomen siekia apriboti kraujo principais grindžiam politin s galios paskirstym bei ribotai toleruoti finansini resurs paveld jim . Šeimos antropologija taip pat nagrin ja nam samprat , nam kio formas ir j raid . Namais vadinama šeimos santykiai pl tojami apibr žtoje gyvenamojoje vietoje. Dažniausiai kalbama apie išpl stin šeim gyvenan i pas vien iš j motinos, t vo, broli šeim ir atliekan i šiuose namuose numatytas prievoles. Nam kis reglamentuoja darbo j gos ir reprodukcinį galimybi išnaudojim , o santuoka tokiu atveju suvokiama kaip nam kio resursas, todėl, dažniausiai yra griežtai kontroliuojamas. Nam kiai pla iai paplit agrarin se šalyse, kur n ra papildom socialini garantij (pensijinio ir sveikatos draudimo, išpl totos socialin s r pybos).

Literat ra:

- Parkin R., Stone L. (editors). *Kinship and Family: An Anthropological Reader* (Blackwell Anthologies in Social and Cultural Anthropology). London: Blackwell Publishers, 2004.
- Segalen M. *Historical Anthropology of the Family* (Themes in the Social Sciences). Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Arsuaga J. L., Martinez I., Anton M. *The chosen species : the long march of human evolution*. Malden, Mass. : Blackwell, 2006.

G. Mažeikis